

EKONOMICZNO-SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA DZIAŁALNOŚCI AGROTURYSTYCZNEJ (NA PRZYKŁADZIE GMIN PISZ I KRUKLANKI W WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIM)

Marzena Długokęcka

Streszczenie. Przemiany gospodarcze i społeczne na wsi w ciągu ostatnich lat doprowadziły do wzrostu zainteresowania rozwojem turystyki wiejskiej. Rozwój usług agroturystycznych może być źródłem dochodów dla rolników oraz samorządów terytorialnych. Rozwój ten jest szansą dla obszarów wiejskich, zwłaszcza w świetle narastającego zainteresowania tą formą turystyki wśród mieszkańców miast, a także ze strony turystów zagranicznych.

Słowa kluczowe: agroturystyka, obszary wiejskie, przedsiębiorczość.

WSTĘP

Restrukturyzacja wsi i rolnictwa to ważny i trudny obszar polityki społeczno-gospodarczej. Zaistniałe uwarunkowania ekonomiczne i zmieniająca się funkcja rolnictwa powodują, iż ludność rolnicza poza dochodami z pracy w rolnictwie coraz częściej poszukuje dodatkowych, pozarolniczych źródeł zarobkowania.

Zachodzące w ciągu ostatnich lat przemiany gospodarcze i społeczno-kulturowe powodują wzrost zainteresowania rozwojem usług z zakresu turystyki wiejskiej. Rozwój ten jest często wymuszany potrzebą ekonomiczną, tj. sytuacją dochodową rodzin wiejskich. Szansą dla obszarów wiejskich jest rosnące zainteresowanie turystyką wiejską wśród mieszkańców miast oraz ze strony turystów zagranicznych.

Ukazujące się publikacje książkowe, a także materiały z licznych konferencji poświęconych tej tematyce świadczą o dużym zainteresowaniu tymi zagadnieniami zarówno w środowisku ekonomistów, jak i socjologów.

METODA BADAŃ

Głównym celem badań omówionych w artykule było rozpoznanie i ocena znaczenia usług turystycznych w aktywizacji gospodarczej obszarów wiejskich, różniących się charakterem i stopniem rozwoju, a także czynników wewnętrznych i zewnętrznych hamujących rozwój tego typu usług.

W ramach tak sformułowanego ogólnego celu badawczego wyodrębniono następujące cele szczegółowe: określenie wpływu usług turystycznych, w tym agroturystycznych, na aktywizację obszarów wiejskich o różnym charakterze, w tym w szczególności rejonów bardziej rozwiniętych gospodarczo, na przykładzie gmin zlokalizowanych w zasięgu oddziaływania większych ośrodków miejskich, oraz rejonów peryferyjnych, jakimi są gminy wiejskie oddalone od miast, ale posiadające atrakcyjne turystycznie walory przyrodnicze; rozpoznanie rangi turystyki i agroturystyki w strukturze innych rodzajów drobnej przedsiębiorczości, w tym przedsiębiorczości kobiet; rozpoznanie skali dochodów pochodzących z usług turystycznych (w tym agroturystycznych) na tle innych dochodów rodzin wiejskich, pozyskiwanych z pozarolniczych form przedsiębiorczości; dokonanie oceny organizacyjnej i finansowej pomocy państwa, roli samorządów lokalnych oraz znaczenia służb doradczych z ośrodków doradztwa rolniczego w promowaniu rozwoju usług turystycznych.

Źródłem materiałów wykorzystanych w procesie badawczym są badania empiryczne, przeprowadzone w latach 1996–1998 w ramach projektu badawczego KBN pt. „Aktywizacja zawodowa kobiet wiejskich poprzez rozwój drobnej przedsiębiorczości” pod kierunkiem prof. Janiny Sawickiej oraz projektu badawczego FAO pt. „Zarządzanie zasobami wiejskich gospodarstw domowych” realizowanego w okresie 1998–2000. W latach 2000–2001 przeprowadzono dodatkowe badania o charakterze przestrzennym w ramach grantu promotorskiego KBN pt. „Usługi turystyczne jako forma aktywizacji gospodarczej obszarów wiejskich”.

Do badań empirycznych w latach 1996–1998 zostały wybrane (metodą ekspercką) gminy rozmieszczone na terytorium całej Polski, w regionach kontrastujących pod względem warunków społeczno-ekonomicznych. Do realizacji celów badawczych wybrano 66 gmin, wśród których wyróżniono dwa typy: gminy wiejskie z przewagą zatrudnienia w rolnictwie i gminy podmiejskie (miejsko-wiejskie) z przewagą zatrudnienia w sektorze pozarolniczym (tab. 1). Badane gminy znalazły się w następujących województwach: wielkopolskim, warmińsko-mazurskim, dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, łódzkim, lubelskim, mazowieckim, małopolskim, podlaskim, podkarpackim, opolskim, śląskim, pomorskim, świętokrzyskim.

Na podstawie kwestionariusza wywiadu w każdej z badanych gmin zebrano informacje niezbędne do opracowania fotografii stanu gospodarki i charakterystyki gminy pod względem: położenia naturalnego, struktury gospodarczej, społecznej, przestrzennej i stopnia wykorzystania zasobów naturalnych, stanu rolnictwa i gałęzi pozarolniczych, infrastruktury (technicznej, handlowo-usługowej i społecznej), a także oceny działalności instytucji wiejskich i samorządowych oraz aktywności społecznej mieszkańców. Ponadto, analizie zostały poddane specyficzne, lokalne uwarunkowania rozwoju drobnej przedsiębiorczości, w tym w formie świadczenia usług turystycznych. Ocenie poddano także rolę służb doradczych w promowaniu rozwoju lokalnego.

Tabela 1. Rozmieszczenie badanych 66 gmin w podziale na dwa typy

Table 1. Location of the 66 analysed communes

Typy gmin	Gminy
A – miejsko-wiejskie	Gołdap, Olecko, Susz, Lobzenica, Wyrzysk, Rawa Mazowiecka, Biała Rawska, Ciecchanowice, Brześć Kujawski, Piaseczno, Karczew, Wyszków, Żelów, Grodzisk Mazowiecki, Pińczów, Busko Zdrój, Rymanów, Żary, Suwałki, Radziejów, Łuków, Płońsk, Sieradz, Zambrów, Brójce, Pomiechówek, Gostynin, Medyka, Gorlice, Chełm
B – wiejskie	Kostomłoty, Bobrowo, Walim, Krukłanki, Lipinki Łużyckie, Stare Pole, Kunice, Giby, Domaszowice, Sierakowice, Grębocice, Krotoszyce, Ceranów, Belsk Duży, Orońsko, Dobrzyca, Konstantynów, Cielądz, Naruszewo, Biała, Zduny, Gowarczów, Piątek, Oporów, Klembów, Czyżew Osada, Wierzbica, Wojciechów, Skierbieszów, Luźna, Lapanów, Koprzywnica, Jastków, Niemce, Gaszowice, Raniszów

Źródło: Badania własne w ramach projektu badawczego KBN pt. „Aktywizacja zawodowa kobiet wiejskich poprzez rozwój drobnej przedsiębiorczości” w latach 1996–1998.

Zgromadzony materiał empiryczny umożliwił dokonanie oceny stanu i tendencji zmian w potencjale gospodarczo-społecznym badanych gmin w celu rozpoznania makroekonomicznych i lokalnych uwarunkowań, a głównie czynników sprzyjających rozwojowi lub opóźniających rozwój różnych form przedsiębiorczości, w tym usług turystycznych.

Przy wyborze zarówno gmin, jak i następnie dziesięciu małych firm na obszarze każdej z gmin korzystano z pomocy i doświadczenia pracowników ośrodków doradztwa rolniczego.

Dokonując wyboru danej gminy do dalszych badań, przyjęto założenie, że jej położenie geograficzne, a także społeczno-ekonomiczne warunki dla działających na jej obszarze drobnych przedsiębiorstw stanowią otoczenie zewnętrzne, którego istotne, charakterystyczne cechy wpływają na rozwój danej firmy produkcyjnej lub usługowej.

Wybór gmin był pierwszym etapem badań. W następnej kolejności dokonano pomiaru liczebności małych i średnich przedsiębiorstw w tych gminach. Na tym etapie możliwe było również dokonanie charakterystyki form i struktury rodzajów działalności małych i średnich przedsiębiorstw, w tym także świadczących usługi turystyczne.

W kolejnym etapie badań w każdej z wybranych gmin ankietowano przeciętnie po dziesięć osób prowadzących działalność gospodarczą.

Utworzona komputerowa baza danych na temat działalności drobnych przedsiębiorstw zawierała informacje zebrane z 720 firm, wśród których znalazły się 52 firmy świadczące usługi turystyczne (przeważnie agroturystyczne).

Wiele pytań w kwestionariuszu wywiadu miało charakter otwarty, zgromadzony w ten sposób bogaty materiał empiryczny ma cenne walory poznawcze, zawiera bowiem m.in. opinie o istotnych, lokalnych i globalnych problemach mających wpływ na rozwój przedsiębiorczości w środowisku wiejskim. Zgromadzony materiał empiryczny posłużył do oceny działalności przedsiębiorstw prowadzących usługi turystyczne, w tym agroturystyczne a także do porównań usług turystycznych z innymi formami wiejskiej przedsiębiorczości. Badania dotyczyły między innymi: związków z gospodarstwem rolnym, motywów podejmowania działalności gospodarczej, dochodów osiągniętych z działalności czy źródeł jej finansowania.

Przy realizacji kolejnego celu, jakim było określenie roli samorządów lokalnych i służb doradczych w promowaniu wiejskiej przedsiębiorczości, w tym we wspieraniu rozwoju usług turystycznych, wykorzystano informacje zebrane w ramach badań empirycznych dotyczących działania służb doradczych na obszarach wiejskich. Badania te zostały przeprowadzone w 1999 r., w ramach projektu badawczego FAO pt. „Zarządzanie zasobami wiejskich gospodarstw domowych” (Rural Households Resources Management), gdzie na podstawie kwestionariusza wywiadu uzyskano informacje na temat sytuacji i potrzeb doradztwa rolniczego na terenie kraju. Kwestionariusze zostały wypełnione przez osoby pracujące w ODR-ach na rzecz wiejskiego gospodarstwa domowego. Ogółem zebrano 314 kwestionariuszy ankiet nadesłanych z 32 ODR-ów z terenu całej Polski.

Reasumując, wykorzystano materiał empiryczny obejmujący charakterystykę 66 gmin i działalność 720 przedsiębiorstw zlokalizowanych na ich obszarze, w tym działalność 52 firm turystycznych w latach 1996–1998, opinie 314 doradców z ośrodków doradztwa rolniczego zebrane w 1999 r. oraz badania monograficzne przeprowadzone w 2000 r. w dwóch gminach (Krukłanki i Pisz) położonych w województwie warmińsko-mazurskim.

MIEJSCE I ROLA AGROTURYSTYKI W WIELOFUNKCYJNYM ROZWOJU WSI

Dokonane zmiany ustrojowe w Polsce oraz przejście do gospodarki wolnorynkowej w sposób zasadniczy wpłynęły na obraz Polski w świecie, powstały warunki dla rozwoju tej branży gospodarki narodowej, jaką jest turystyka. Zostały stworzone nowe możliwości dla jej rozwoju, przede wszystkim na zasadach komercyjnych, co zadecydowało o istotnym postępie w rozwoju infrastruktury dla różnych form usług turystycznych.

Usługi turystyczne, tworzenie warunków dla ich rozwoju, stały się istotną częścią strategii rozwojowych w ujęciu regionalnym, lokalnym i gminnym [Siekierski 1999]. W wielu gminach i regionach turystyka jest postrzegana jako główny motor i impuls wielofunkcyjnego rozwoju wsi i przemian modernizacyjnych. Pojawiają się coraz to nowsze formy turystyki i rekreacji. Urynkowanie gospodarki, rozwój infrastruktury i analiza doświadczeń innych krajów doprowadziły do upowszechnienia się agroturystyki. Wspieranie rozwoju agroturystyki przez kreowanie przedsiębiorczości na wsi jest jedną z form wielofunkcyjnego rozwoju, umożliwiającą wykorzystanie przede wszystkim wolnych zasobów w gospodarstwach rolniczych oraz uzyskanie przez ich właścicieli dodatkowych dochodów. Dzięki rozwojowi turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, możliwe jest przede wszystkim [Wiatrak 1996]:

- wynajmowanie miejsc noclegowych i rozbudowa bazy noclegowej;
- rozszerzenie rynków zbytu na produkty rolne;
- rozwijanie małego (często domowego) przetwórstwa spożywczego i gastronomii oraz sprzedaż tych wyrobów;
- rozwój różnego rodzaju usług związanych z turystyką;
- wytwarzanie wyrobów pamiątkarskich;

- wzrost atrakcyjności obszarów wiejskich, wyrażający się we wzroście cen gruntów, a przez to wartości terenów rolnych i wiejskich.

Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, zakłada bardzo szeroki pakiet oferty wypoczynku na wsi, daje możliwość zatrudnienia dla różnych grup zawodowych. Przede wszystkim miejsce pracy i źródło dochodów zyskuje rodzina rolnicza organizująca dwa podstawowe składniki oferty agroturystycznej – zakwaterowanie i wyżywienie. Niezbędnym składnikiem turystyki jest także organizowanie czasu wolnego turysty. Zaliczyć tu możemy wszelkie rodzaje rekreacji na wolnym powietrzu, rozwijanie zainteresowań, naukę, zwiedzanie, korzystanie z atrakcji kulinarnych itp. Napływ turystów na tereny wiejskie stymuluje powstawanie na wsi ofert organizowania czasu wolnego – od prowadzenia wycieczek pieszych, rowerowych, konnych, przez organizowanie kuli-gów, ognisk, pokazów, po nauczanie przyrządzania regionalnych potraw, tradycyjnych sposobów przetwórstwa itp. [Kmita 1994].

Turystyka wpływa korzystnie na rozwój infrastruktury na wsi, tj. handel, budownictwo, transport, rzemiosło itp. Media infrastruktury służą nie tylko turystom, ale wszystkim mieszkańcom i wpływają korzystnie na poprawę warunków i jakości życia na wsi. W ten sposób wykorzystywane są dodatkowe zasoby materialne i umiejętności członków wiejskiej społeczności. Tworzone są nowe miejsca pracy i źródła dodatkowych dochodów. Turystyka przyczynia się więc do polepszenia sytuacji dochodowej ludności wiejskiej, a zwiększenie dochodu sprzyja rozwijaniu dalszych inicjatyw gospodarczych na wsi na zasadzie tzw. efektu mnożnikowego.

FUNKCJE BADANYCH GMIN

Funkcje gospodarcze regionu warmińsko-mazurskiego wiążą się z występującymi tu zasobami czynników wytwórczych oraz walorami środowiska przyrodniczego. Całokształt funkcji gospodarczych występujących na tym obszarze można rozpatrywać jako:

- funkcje zewnętrzne (egzogogeniczne), pełnione na rzecz gospodarki regionu i jego otoczenia;
- funkcje wewnętrzne (endogeniczne), pełnione na rzecz mieszkańców administracyjnych jednostek regionu (powiatów, gmin, miast i osiedli).

Ogólna liczba gmin w województwie wynosi 116. W granicach administracyjnych województwa znajdują się 22 gminy, w których tereny turystyczne zajmują ponad 50% ogólnej ich powierzchni. Gminy turystyczne skoncentrowane są głównie w południowej części województwa na terenie powiatów Olsztyn, Nidzica, Szczytno i Pisz oraz w części zachodniej (powiat Iława) i części północno-wschodniej (powiat Giżycko).

Dla rozwoju przestrzennego każdej z gmin zasadnicze znaczenie ma sposób, w jaki realizowane są na jej obszarze podstawowe funkcje gospodarcze. W przypadku gminy Pisz głównymi kierunkami gospodarki są rolnictwo, leśnictwo i turystyka. W gminie Pisz bardzo dobrze rozwija się obok innych funkcji (rolniczej i leśnej) funkcja turystyczna oraz rekreacyjna. Walory turystyczne gminy związane są z jej zasobami przyrodniczymi. Turystyka i agroturystyka pełni funkcję równorzędną w stosunku do rozwoju przedsiębiorczości i przemysłu drzewnego.

Druga z badanych gmin (Krukłanki) jest gminą rolniczą o większym niż przeciętny potencjał przyrodniczym. Obszar gminy Krukłanki charakteryzuje się dużymi walorami przyrodniczymi niezbędnymi do rozwoju funkcji rekreacyjnej. Kompleks leśny (ponad 53% powierzchni ogólnej) i znaczna liczba jezior stwarzają sprzyjające warunki dla rozwoju turystyki jako elementu gospodarki, z której gmina może czerpać korzyści nie mniejsze niż z przemysłu czy rolnictwa.

SZANSE I BARIERY WYKORZYSTANIA USŁUG TURYSTYCZNYCH JAKO AKCELERATORA ROZWOJU LOKALNEGO

Rozwój gospodarki turystycznej i związanego z nią zagospodarowania przestrzeni uwzględniającej ochronę środowiska ma szczególne znaczenie dla gmin atrakcyjnych turystycznie ze względów krajobrazowych. Gminy charakteryzujące się niskim stopniem rozwoju, a zarazem o atrakcyjnych walorach przyrodniczych mają równie dużą szansę ożywienia gospodarczego przez rozwój rynku usług turystycznych.

Badania ankietowe przeprowadzone wśród mieszkańców gminy Pisz pozwoliły na wyszczególnienie działań, którymi należy się zająć w pierwszej kolejności, aby spowodować ożywienie gospodarcze w tej gminie (tab. 2) [Profil 2000, Długokęcka 2001]. Na pierwszym miejscu wymieniono inwestowanie w infrastrukturę techniczną na terenach rekreacyjnych i turystycznych (62,14%), w następnej kolejności pozyskiwanie inwestorów z zewnątrz (41,78%) oraz efektywną promocję gminy (41,42%).

Tabela 2. Czynniki wpływające na ożywienie gospodarcze gminy

Table 2. Factors having influence on economic revival of the communes

Wyszczególnienie	Liczba	Procent
Inwestowanie w infrastrukturę techniczną na terenach rekreacyjnych i turystycznych	174	62,14
Pozyskiwanie inwestorów z zewnątrz	117	41,78
Postawienie na ochronę środowiska i edukację ekologiczną	91	32,50
System zachęt dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości	97	34,64
Efektywna promocja gminy	116	41,42
Przeprofilowanie szkolnictwa i utworzenie systemu stypendialnego	97	34,64
Inne	10	3,57

Źródło: Opracowanie własne.

Ważnym czynnikiem decydującym o warunkach życia i pracy ludności wiejskiej jest zaopatrzenie wsi w wodę. Jest to jednocześnie podstawowy element infrastruktury, warunkujący wszelki postęp i ożywienie gospodarcze obszarów wiejskich. Szczególnie jest to ważne dla inwestorów (zwłaszcza zagranicznych), dla których jednym z podstawowych kryteriów wyboru lokalizacji przedsięwzięcia jest wyposażenie w sieć wodociągową oraz zorganizowany system odprowadzania i oczyszczania ścieków. Na ważność tego czynnika zwrócili również uwagę ankietowani mieszkańcy miasta i gminy Pisz.

Znaczenie turystyki dla rozwoju miasta i gminy Pisz polega przede wszystkim na tym, że w sytuacji mocno ograniczonego popytu miejscowego turystyka w przyszłości może tworzyć popyt na lokalne usługi i produkty ze strony ludności napływowej. Turystyka jest więc w pewnym sensie branżą eksportową, dającą szansę na znaczne posze-

rzenie rynków zbytu nawet małym przedsiębiorcom. Jednocześnie jest to branża silnie wpływająca na ład przestrzenny i mocno od niego zależna.

Przeprowadzona analiza SWOT dla społeczno-ekonomicznych warunków rozwoju gminy zwraca uwagę na zewnętrzne okazje, szanse, które mogą być wykorzystane w wyniku rozwoju turystyki. Głównym atutem jest posiadanie programów pomocowych i możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych na projekty, programy w turystyce oraz ciągle wzrastająca moda na ekologię, przebywanie w czystym środowisku naturalnym i turystyka aktywna. Zagrożenia zewnętrzne to wzrost przestępczości, zwłaszcza na obszarach o wzmożonym ruchu turystycznym, i brak skutecznych programów skierowanych do środowisk popegeerowskich w celu skutecznego zwalczania występujących tam patologii społecznych.

Wnioski z analizy SWOT są następujące: w celu wykorzystania potencjału turystycznego potrzebna jest lepsza promocja walorów turystycznych miasta i gminy. W działalności promocyjnej trzeba wykorzystać wydawnictwa, środki masowego przekazu, uczestnictwo w krajowych i międzynarodowych targach turystycznych. Ponadto, należy rozwijać infrastrukturę towarzyszącą turystyce, między innymi przez tworzenie szlaków pieszych i rowerowych, systemu informacji turystycznej, organizowanie imprez nie tylko o zasięgu gminnym. Należy zwiększać działania na rzecz podnoszenia standardu istniejących ośrodków turystycznych oraz rejestracji ich działalności na terenie gminy, przez wykorzystanie dostępnych instrumentów prawnych i politycznych szczególnie wspierać rozwój agro- i ekoturystyki, między innymi przez promocję idei gospodarstw gościnnych, współpracę z izbami rolniczymi i gospodarstwami agroturystycznymi.

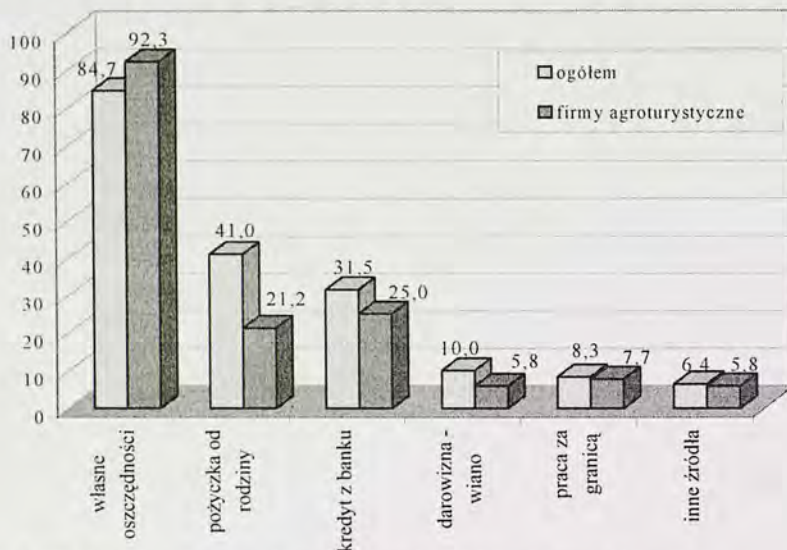
W wielofunkcyjnym rozwoju gmin wiejskich dynamiczną rolę odgrywać będą dobrze przygotowani, sprawni przedsiębiorcy. Ludzie młodzi, wykształceni, kompetentni, ekspansywni, w tym także kobiety, mają szansę stać się liderami przedsiębiorczości wiejskiej i właśnie ci przedsiębiorcy powinni w pierwszym rzędzie otrzymać pomoc instytucji doradczych i edukacyjnych w postaci nowoczesnej wiedzy z zakresu funkcjonowania rynku oraz wskazówek praktycznych, jak organizować i prowadzić działalność gospodarczą, w tym także działalność agroturystyczną.

ŹRÓDŁA ŚRODKÓW PIENIĘŻNYCH NA ROZPOCZĘCIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ ORAZ DOCHODY FIRM AGROTURYSTYCZNYCH

Wśród wielu cech sprzyjających podejmowaniu działalności gospodarczej w sferze rolnictwa i jego otoczenia, a także w działach pozarolniczych są takie cechy osobowe przedsiębiorców, jak kwalifikacje, wiek oraz przejmowane wzorce i autorytety. W dotychczasowych badaniach stwierdzono, że młode pokolenie mieszkańców wsi jest coraz lepiej wykształcone oraz ma wyższe kompetencje do prowadzenia gospodarstw rolnych i rozwijania pozarolniczej działalności na wsi [Kubica, Lewczuk 1986].

Rozpoczynając działalność agroturystyczną, przedsiębiorcy korzystają przede wszystkim z własnych oszczędności i pożyczek od rodziny, rzadko natomiast z kredytu bankowego. Powodem jest wysokie oprocentowanie kredytów i związane z tym obciążenie spłatą odsetek (rys. 1). Kredyty i pożyczki bankowe były ważnym źródłem finansowania zewnętrznego dla 25% firm agroturystycznych [Sawicka 1998, Długokęcka

2001]. Jak wykazują doświadczenia innych krajów, wśród instytucji mających znaczący wpływ na wspomaganie rozwoju przedsiębiorczości ważną rolę odgrywają banki. Ożywienie przedsiębiorczości także w Polsce zależeć będzie coraz bardziej od umiejętnego oddziaływania banku na lokalne podmioty gospodarcze (w tym prowadzące usługi agroturystyczne) w miarę stabilizacji sytuacji gospodarczej (monetarnej i finansowej) w kraju.

Rys. 1. Źródła środków pieniężnych na rozpoczęcie działalności gospodarczej

Fig. 1. Sources of capital to start business activities

Źródło: Badania własne w ramach projektu badawczego KBN pt. „Aktywizacja zawodowa kobiet wiejskich poprzez rozwój drobnej przedsiębiorczości” w latach 1996–1998

Dochody z agroturystyki, na tle innych działalności gospodarczych w formie małych przedsiębiorstw, kształtowały się przeciętnie na niższym poziomie [Długokęcka 2001]. Potwierdza to hipotezę, iż usługi turystyczne, w tym agroturystyczne, na obecnym etapie nie zaliczają się do wysokodochodowych, pozarolniczych działalności i nie należałoby też rozbudzać nadmiernych oczekiwań czy nadziei wśród ludności wiejskiej, iż staną się takimi w najbliższej przyszłości bez podjęcia znaczącej akcji wspomagającej drobnych przedsiębiorców.

Prowadzona działalność agroturystyczna była najczęściej wskazywanym (81% wskazań) źródłem dochodów rodzin osób prowadzących działalność gospodarczą, jednakże w strukturze dochodów stanowiła ona relatywnie niewielki udział. Dla 54% ankietowanych udział tego źródła dochodu stanowił poniżej 20% ogólnych dochodów ich rodzin, a tylko dla 11,5% respondentów udział ten wynosił powyżej 60% dochodów ich rodzin.

Drugim pod względem częstości wskazań (67% ankietowanych) źródłem dochodów była sprzedaż produktów rolnych. Stanowiła ona dominujące źródło dochodów dla najliczniejszej grupy rodzin. Dla 13,5% osób ankietowanych to źródło dochodów stanowiło 41–60% dochodu ogółem ich rodzin, a dla 21% – 61–100%.

Znacznie rzadziej wskazywanym źródłem dochodu były świadczenia socjalne (38% wskazań) oraz praca najemna poza rolnictwem (27% wskazań) [Długokęcka 2001].

CHARAKTERYSTYKA ROLNIKÓW PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ AGROTURYSTYCZNĄ W GMINIE PISZ I KRUKLANKI

Przedsiębiorcy zajmujący się prowadzeniem usług turystycznych, w tym agroturystycznych, w gminie Kruklanki to najczęściej osoby w przedziale wiekowym od 35 do 54 lat. Z informacji dotyczących wykształcenia właścicieli gospodarstw agroturystycznych wynika, że 1/3 miała wykształcenie wyższe, 1/3 podstawowe i zasadnicze zawodowe, a 10% miało wykształcenie średnie. Dziewięciu na dziesięciu właścicieli badanych gospodarstw stwierdziło, że do podjęcia działalności agroturystycznej skłoniło ich przede wszystkim naturalne położenie gospodarstwa, co czwarty badany był zdania, iż do prowadzenia działalności zmusiła go trudna sytuacja finansowa, co piąty stwierdził, iż zdecydowały posiadane kwalifikacje i fachowa wiedza.

Ponad 50% prowadzących działalność agroturystyczną to osoby młode, w przedziale wieku od 35 do 44 lat, 40% w przedziale 45–54 lat. Struktura wykształcenia osób prowadzących usługi agroturystyczne w gminie Pisz przedstawia się dość korzystnie: 6% badanych miało wykształcenie średnie ogólnokształcące, 20% – zasadnicze zawodowe, 20% – podstawowe. Poziom wykształcenia ankietowanych odbiega od poziomu wykształcenia w całym kraju, który nie przedstawia się zbyt korzystnie, gdyż 49,5% rolników ma wykształcenie podstawowe i poniżej podstawowego, 28,5% zasadnicze zawodowe, 20,2% średnie i policealne, a jedynie 2,8% wykształcenie wyższe.

Badani właściciele gospodarstw w gminie Kruklanki prowadzili działalność agroturystyczną dłużej niż pięć lat. Rozpoczynając działalność korzystano głównie z własnych oszczędności uzupełnianych bądź to pożyczką od rodziny, bądź z banku.

Odwrotna sytuacja była w gminie Pisz. Większość ankietowanych zajmuje się działalnością agroturystyczną od niedawna. Tylko 10% ankietowanych prowadziło tę działalność ponad 5 lat, a 40% od 3 do 5 lat.

Zdaniem osób ankietowanych, dodatkowymi motywami korzystania przez turystów z usług agroturystycznych są możliwość bliskiego kontaktu z przyrodą, cisza i spokój, krajobraz wiejski, a także niskie koszty pobytu. Istotnym uzupełnieniem oferty agroturystycznej jest możliwość korzystania z takich dodatkowych atrakcji w gospodarstwach, jak: nauka jazdy konnej, ogniska, kuligi, wypożyczalnie sprzętu sportowego, tereny zabaw dla dzieci. O opłacalności prowadzenia usług agroturystycznych świadczy fakt, iż większość właścicieli deklaruje w przyszłości prowadzenie usług w tym samym co obecnie zakresie.

PODSUMOWANIE

Przez rozwój turystyki wiejskiej gminy mają szansę wykorzystać rentę położenia i atuty naturalne w postaci krajobrazu, bogactwa przyrody, tradycyjnych budowli i kultury tradycyjnej wiejskiej społeczności, a produkty turystyczne oferowane w gminie.

poza wykorzystaniem elementów naturalnych środowiska, to szansa na rozwój przedsiębiorczości mieszkańców gminy.

Z obserwacji i badań wynika, iż gminy o funkcji rolniczo-rekreacyjnej zlokalizowane są najczęściej w rejonach o uznanych walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Warunki naturalne sprawiają, że pewna grupa użytkowników gospodarstw rolnych podejmuje działalność pozarolniczą w formie świadczenia usług agroturystycznych na własny rachunek.

PIŚMIENNICTWO

- Długokęcka M., 2001: Usługi turystyczne jako forma aktywizacji gospodarczej obszarów wiejskich. Praca doktorska napisana w Katedrze Polityki Agrarnej i Marketingu SGGW, Warszawa.
- Kmita E., 1994: Agroturystyka jako szansa aktywizacji społeczno-gospodarczej środowisk wiejskich. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego nr 2, Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, Kraków, s. 18.
- Kubica P., Lewczuk A., 1986: Rola indywidualnych gospodarstw przodujących w środowisku wiejskim, *Acta Acad. Agricult. Olst. Oec.* Nr 18, s. 131 i następne.
- Profil społeczno-gospodarczy miasta i gminy Pisz. W: Strategia rozwoju miasta i gminy Pisz. Pisz 2000.
- Sawicka J., (red.) 1998: Aktywizacja zawodowa kobiet wiejskich poprzez rozwój drobnej przedsiębiorczości. Fundacja „Rozwój SGGW”, tom I i II. Warszawa.
- Siekierski Cz., 1999: Gospodarka turystyczna jako czynnik modernizacji i wielofunkcyjnego rozwoju wsi (z uwzględnieniem programów pomocowych). W: Gospodarka turystyczna po reformie terytorialnej organizacji kraju. Aspekt regionalny. Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, Polska Agencja Rozwoju Regionalnego, Kraków, s. 113.
- Wiatrak A.P., 1996: Wpływ turystyki na zagospodarowanie obszarów wiejskich. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej nr 1/1996. Warszawa, s. 36.

SOCIO-ECONOMIC ASPECTS OF AGROTOURISM ACTIVITES (WARMIŃSKO-MAZURSKIE VOIVODOSHIP CASE STUDY)

Abstract. Agrotourism should take advantage of its values consisting of natural landscape, natural wealth, traditional buildings and communities while tourist products using these rural environment's elements should secure its protection and development.

The community of Pisz in Kruklanki distinguishes with natural and environmental values. It is essential for agrotourism functions development. Tourism helps to develop various kinds of business activities such as establishing hotel facilities, recreational and sports infrastructure and catering services. It may also help to increase incomes of the residents, limit unemployment and enrich the regional offer for the potential investors.

Key words: agrotourism, entrepreneurship, rural areas.

Marzena Długokęcka, Katedra Polityki Agrarnej i Marketingu SGGW, ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa; dlugokecka@o2.pl